

نقد و بررسی کتاب

قاسم ملکی^۱

Martha Brill Olcott, *Central Asia's Second Chance*, (Washington D.C.: Carnegie Endowment for International Peace, 2005), Pp 389.

اهمیت استراتژیک آسیای مرکزی پس از حملات ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ نمایان شد. مبارزه متعاقب آن به رهبری آمریکا در افغانستان منطقه را به خط اول جبهه در مبارزه جهانی علیه تروریسم تبدیل نمود. اما رهبران منطقه همچنان در مقابل اصلاحات دموکراتیک مقاومت می نمایند.

در کتاب دومین فرصت آسیای مرکزی، کارشناس ارشد بنیاد کارنگی، "مارتا بریل اولکات" یک محقق برجسته و شناخته شده در سطح بین المللی کسی که مسائل آسیای مرکزی را از نزدیک به مدت سی سال مطالعه نموده است به وضوح چالشهای منطقه را تشریح می نماید.

"اولکات" معتقد است که منافع بین الملل در آسیای مرکزی احتمالاً چالشهای اقتصادی و اجتماعی مبرم را تغییر شکل داده و تحلیل می برد. همین امر باعث سطح محدود مشارکت و دخالت در مسائل بین المللی و از طرف دیگر رهبری عمیقاً خدشه دار کشورهای منطقه شده است.

"اولکات" استراتژیهای اقتصادی تعیین شده از طرف رهبران آسیای مرکزی پس از فروپاشی شوروی را مطالعه نموده و در واقع آن خط و مشیها مانع رقابت منطقهای شده اند. رهبران آسیای مرکزی همگی تربیت شده تجربیات دوران شوروی

۱. آقای قاسم ملکی مدیر داخلی فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز است.

می‌باشند. جوامع آسیای مرکزی بیشتر به استخراج و بهره‌برداری از منابع طبیعی توسط دولت وابسته بوده و مربیان این جوامع کماکان از طرف دولت کنترل می‌گردند.

رهبران آسیای مرکزی کمتر به اجرای اصلاحات سیاسی دموکراتیک علاقمند بوده و مایل به همکاری منطقه‌ای نیز نیستند. هیچیک از رهبران آسیای مرکزی دفاع جدی از شفاف بودن مناسبات اقتصادی ننموده و بعضی به طور علنی رد کرده حتی اصلاحات محدود بازار را منتفی می‌دانند.

در واقع، اهمیت یافتن منطقه پس از ۱۱ سپتامبر نسبت به بقیه جهان به بسیاری از رهبران کشورهای آسیای مرکزی احساس امنیت شخصی بخشیده است.

این رهبران مطمئن و دلگرم از حمایتشان برای جنگ علیه تروریسم با این تصور که این روش آنها بسیار پرازشتتر از پرداختن به مسائل درجه دوم است. رهبران آسیای مرکزی در مقابل خواست جامعه جهانی در مورد اصلاحات سیاسی مقاومت می‌ورزند. بدون تعجب، این امر در کشورهای با منابع انرژی طبیعی و بومی صدق می‌کند.

از طرف دیگر، مردم آسیای مرکزی نیز به طور روزافزون سرکش و عاصی می‌شوند. در مارس ۲۰۰۵، بدنبال انتخابات پارلمانی بسیار مخدوش، مردم خشمگین قرقیزستان به خیابانها ریختند و منجر به فرار رئیس جمهور از کشور شد. بویژه پس از انقلاب در گرجستان و اوکراین، این وقایع برای دیگر رهبران آسیای مرکزی نیز هشدار محسوب می‌شد. "اولکات" یک تناقض جدی و مخالفت عمیق در جریان را در سیاست آمریکا در آسیای مرکزی برجسته و ذکر می‌نماید. مشارکت با رژیم‌های ضد دموکراتیک منطقه خطرهای امنیتی بلند مدت در اشکال نارضایتی اجتماعی، سیاسی و اقتصادی ایجاد کرده که می‌تواند کاتالیزوری برای تروریسم باشد. اولویت کوتاه مدت آن خطر دلیل مشروع برای تداوم دخالت طرح می‌نماید.

"اولکات" نیز جامعه بین‌الملل را به لحاظ کاربرد رویکردهای ویژه جهت کمک به توسعه به موازات یک چارچوب منطقه‌ای سرزنش می‌نماید. او به شماری از دوره‌ها و مقاطع و فرصت‌های

جایگزین مفید اشاره می نماید.

همانطور که نگاه جهانی به آسیای مرکزی به عنوان میدان جنگ علیه تروریسم می باشد "اولکات" در افزایش دانش ما راجع به یک منطقه حیاتی که هنوز برای بسیاری کارشناسان سیاسی خارجی ناآشنا است سهم مهمی دارد. تجزیه و تحلیل های "اولکات" از منظر آینده سیاسی آسیای مرکزی و چالشهای ناشی از دولت سازی و کمک بین المللی جهت توسعه برای محققان و تصمیم گیران سیاسی بسیار مفید است.

نثر روان کتاب دومین فرصت آسیای مرکزی نیز برای خوانندگان عادی گیرایی خاص خود را دارد.

در افغانستان، ما شاهد بودیم آثار انهدام و سرنگونی یک دولت چگونه می تواند با زندگی مردمی که هزاران کیلومتر دورتر زندگی می کنند ارتباط داشته باشد. تجزیه و تحلیل های کارشناسی "اولکات" یک تجربه مناسب از شرایط داخلی، منطقه ای و جهانی ارائه می دهد که برای رفع بی ثباتی منطقه و مقابله با کانونهای بحران خیز راهگشاست.

کتاب دومین فرصت آسیای مرکزی، در واقع بخشی از تحقیق جامع بنیاد کارنگی در موضوع "برنامه اوراسیا و روسیه" می باشد.

کتاب مذکور مشتمل بر هفت مقاله، یک ضمیمه مفصل و در پایان، بخش یادداشتهای مربوطه هست.

عناوین مقالات به ترتیب عبارتند از:

- ۱- بعد از ۱۱ سپتامبر، یک فرصت غیرقابل انتظار
- ۲- آسیای مرکزی: ده سال اول پس از استقلال
- ۳- ژئوپولتیک آسیای مرکزی مقدم بر ۱۱ سپتامبر
- ۴- برخورد مسئولیتهای اجتماعی و اقتصادی
- ۵- عدم توفیق در ایجاد نهاد سیاسی منجر به چالشهای موضوع جانشینی در رهبری

می‌گردد.

۶- تحولات ژئوپولیتیک: حداقل تغییر

۷- انتظار از آینده: مواجهه با مشکلات مطرح

سرفصل‌های بخش ضمیمه کتاب دومین فرصت آسیای مرکزی نیز عبارتند از:

اطلاعات مهم راجع به کشورهای آسیای مرکزی؛ ارزیابی‌های اقتصادی کلیدی؛

ارزیابی‌های اجتماعی کلیدی؛

کمک‌های چند جانبه، کمک‌های آمریکا قبل و بعد از ۱۱ سپتامبر، صندوق کمک‌های مالی

برای دفاع از آزادی (۲۰۰۳-۱۹۹۲)؛

رشد اقتصادی (۲۰۰۲-۱۹۹۰)؛ پروژه‌های مشترک عظیم مخاطره‌آمیز؛

تولید انرژی؛ شاخص‌های آزادی و دموکراسی؛ مبارزه با جریان مواد مخدر؛

احزاب سیاسی اصلی؛

سازمان‌های اسلامی؛ شهرهای اصلی - نام‌های قدیم و جدید.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی